

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

_____ (підпис)
“ ____ ” _____ 201__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 8.05056 міжнародні економічні відносини
за магістерською програмою професійного спрямування
Зовнішньоекономічна діяльність підприємств (організацій)

на тему: «**Підвищення ефективності експортної діяльності підприємства-виробника легкої промисловості (на прикладі ТОВ«КАТРАН»)**»

Виконавець:

студент факультету
міжнародної економіки
Кожемякін Дмитро Сергійович

Науковий керівник:

Доктор економічних наук, професор
Козак Юрій Георгійович

АНОТАЦІЯ

Кожемякін Д.С., «Підвищення ефективності експортної діяльності підприємства-виробника легкої промисловості (на прикладі ТОВ«КАТРАН»)),
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини» за магістерською програмою «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства (організацій)»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота магістра складається з трьох розділів. Об'єкт дослідження – ефективність експортної діяльності ТОВ«КАТРАН».

У роботі розглядаються теоретично-методичні основи дослідження ефективності експортної діяльності підприємств легкої промисловості.

Проаналізована модель експортної діяльності, структура розподілу та фінансова результативність експорту підприємства ТОВ«КАТРАН».

Внесено пропозиції щодо підвищення ефективності експортної діяльності ТОВ «КАТРАН».

Ключові слова: експортна діяльність, ефективність експорту, підприємство легкої промисловості, модель експортної діяльності, фінансова результативність, канал розподілу.

ANNOTATION

Kozhemiakin Dmytro, “The Enhancement of Export Activity Efficiency of Light Industrial Producing Enterprise (evidence from KATRAN Ltd.)” thesis for Master’s degree in specialty «International economic relations» under the program «Foreign economic activity of enterprise (organizations)»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2018

Thesis consists of three chapters. Object of study is export activity of KATRAN Ltd.

Diploma thesis deals with theoretical and methodological aspects of export activity efficiency of light industrial enterprise.

Export activity model, distribution structure and financial efficiency of export of KATRAN Ltd. are analyzed.

The contributions to the efficiency of export activity of KATRAN Ltd. are proposed.

Keywords: export activity, export activity development, export efficiency, light industrial enterprise, export activity model, financial efficiency, distribution channel.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ	7
1.1. Сутність, форми та особливості експортної діяльності підприємств легкої промисловості.....	7
1.2. Стан ефективності експортної діяльності підприємств легкої промисловості України	16
1.3. Методи оцінки ефективності експортної діяльності підприємства легкої промисловості	19
Висновки до розділу.....	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ«КАТРАН»	29
2.1. Загальна характеристика ТОВ«КАТРАН», як суб'єкта ЗЕД ...	29
2.2. Аналіз ефективності експортної моделі ТОВ«КАТРАН»	32
2.3. Аналіз структури дистрибуції ТОВ«КАТРАН»	38
2.4. Аналіз фінансової результативності експортної діяльності ТОВ«КАТРАН».....	42
Висновки до розділу.....	49
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ«КАТРАН»	50
3.1. Пропозиції щодо підвищення ефективності експортної моделі ТОВ«КАТРАН»	50
3.2. Пропозиції щодо покращення структури дистрибуції ТОВ«КАТРАН»	55
3.3. Пропозиції щодо підвищення фінансової ефективності експортної діяльності ТОВ«КАТРАН»	66
Висновки до розділу.....	70
ВИСНОВКИ	72
Список використаних джерел	75
Додатки	81

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогоднішній день спостерігається стійка динаміка підвищення активності українських підприємств легкої промисловості на зовнішніх ринках. Збільшення обсягів експортної діяльності стимулює підприємства аналізувати власну експортну ефективність з метою раціоналізації здійснюваних експортних операцій, збільшення їх кількості, підвищення фінансової стійкості зовнішньоекономічних підрозділів підприємств, збільшення продуктивності праці персоналу відділу ВЕД та оптимізації позиціонування бренду підприємства на зарубіжних ринках. Оптимізація експортної діяльності здатна підвищити як обсяги експортної діяльності, так і прибуток від експортної діяльності.

Дане питання є достатньо дослідженим вітчизняними та зарубіжними науковцями, проте подальших досліджень потребують такі елементи моделей аналізу ефективності експортної діяльності підприємств легкої промисловості як: маркетингова ефективність експортної діяльності підприємства легкої промисловості, ефективність розподілу підприємства легкої промисловості та конкретизація методів дослідження фінансової результативності експорту легкої промисловості. Значний внесок у розробку даного напрямку зробили О. Кузьмін, А. Босак, Р. Дарміць, Л. Стровський, С. Казанцев, О. Паршина та І. Смірнова, на чії праці здійснені посилання у цій роботі.

Мета роботи. Оцінити стан та розробити детальні рекомендації для оптимізації ефективності експортної діяльності підприємства ТОВ «КАТРАН».

Завдання роботи:

- розглянути теоретично-методичні основи дослідження ефективності експортної діяльності підприємств легкої промисловості;
- проаналізувати ефективність експортної діяльності підприємства ТОВ «КАТРАН»;
- розробити рекомендації щодо шляхів підвищення ефективності експортної діяльності підприємства легкої промисловості.

Об'єкт дослідження. Ефективність експортної діяльності ТОВ«КАТРАН».

Предмет дослідження. Впровадження заходів з підвищення ефективності експортної діяльності підприємства легкої промисловості.

Методи, використані в дослідженні:

- індуктивний метод (для дослідження чисельних факторів, що впливають на ефективність системи розподілу підприємства, розгляду факторів, що впливають на маркетингову діяльність та показників фінансової ефективності експортної діяльності підприємства легкої промисловості);

- метод систематизування (для побудування чіткої системи розподілу підприємства легкої промисловості);

- метод факторного аналізу (для аналізу чинників, які впливають на ефективність експортної моделі підприємства легкої промисловості);

- метод порівняння (для порівняння показників до впровадження запропонованих інновацій як наслідок аналізу ефективності експортної моделі підприємства легкої промисловості);

- метод «4Р» (для аналізу показників ефективності маркетингової ефективності підприємства легкої промисловості);

- комп'ютерна програма Microsoft Excel (для здійснення розрахунків під час аналізу ефективності експортної діяльності підприємства легкої промисловості);

- комп'ютерна програма iThink (для побудування моделі прогнозування наслідків втілення рекомендацій щодо оптимізації експортної моделі підприємства легкої промисловості).

Інформаційна база дослідження складатиметься з наукових посібників, статей та інших теоретичних матеріалів, статутних та звітних документів підприємства ТОВ «КАТРАН», Законів України, показників статистичної звітності.

Публікації та апробація результатів дослідження. В рамках дослідження були виконані такі публікації:

1) Кожемякін Д.С. Аналіз ефективності структури дистрибуції підприємства-експортера легкої промисловості / Тези до Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритети сучасної науки» 27-28 жовтня 2017 року/ Міжнародний Центр Наукових Досліджень/ м.Київ – с.35

2) Кожемякін Д.С. Особливості аналізу ефективності маркетингової діяльності підприємства-експортера легкої промисловості / Тези до Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші економіко-правові дискусії» 31 жовтня 2017 року/ Громадська організація «Наукова спільнота»/ м.Львів – с.95

ВИСНОВКИ

Розглянувши у першому розділі основи дослідження ефективності експортної діяльності підприємств легкої промисловості ми можемо сказати, що експортна діяльність підприємства легкої промисловості є досить складним явищем. Необхідно брати до уваги у першу чергу можливості аналізу ефективності моделі діяльності цього підприємства, адже без налагодженої експортної моделі, всі дії підприємства будуть нескоординованими та мало результативними.

Аналіз ефективності експортної моделі підприємства слід здійснювати комплексно. Особливу увагу слід приділяти таким показникам як маркетингова ефективність та фінансова результативність, які є основою успішної, а головне - прибуткової експортної діяльності.

Інноваційна діяльність та розвиток ефективності праці персоналу також відіграють важливу роль, адже покращення даних показників формує майбутнє підприємства.

Також під час аналізу ефективності моделі слід враховувати структуру розподілу підприємства, це є одним з основних елементів моделі, так як саме від демонструє процес досягнення товарами кінцевих споживачів. Саме ця структура регулює взаємовідносини підприємства з посередниками та впливає на ступінь успіху цих товарів на цільових ринках. На відміну від класичного погляду на проблему визначення кращих посередників за принципом найбільшого обсягу продажів, ми пропонуємо додати кількісні та якісні показники ефективності такі як: ступінь кредитування посередника виробником, довжина каналу розподілу, кількість інвестицій посередникі та інші.

Проаналізувавши у другому розділі ефективність експортної діяльності ТОВ«КАТРАН», можемо сказати, що діяльність підприємства є достатньо ефективною, хоча і має певні недоліки.

У першу чергу слід відмітити маркетингову ефективність, що є частиною ефективності експортної моделі підприємства, яка впливає на впізнаваність

бренду, а отже і на рівень продажів підприємства. Увага була зосереджена на аналізі рентабельності маркетингової діяльності, яка розглядалася з позиції витрат на рекламу і маркетинговий персонал, та аналізі моделі «маркетинг-мікс», яка досить чітко показує сильні та слабкі сторони підприємства у порівнянні з конкурентами. Більшість показників маркетингової ефективності є досить позитивними, проте приблизно третина потребують корегування. Особливо це стосується показників у моделі 4P, де підприємство демонструє себе лише частково конкурентоспроможним на фоні своїх основних конкурентів.

Наступним пунктом аналізу виступала ефективність структури розподілу, що показує які з каналів розподілу підприємства є більш успішними, а які слід редагувати для отримання кращих результатів. Більшість ринків, на яких здійснює свою діяльність підприємство є успішними і дистрибуторська діяльність там досить ефективна. Єдиний ринок, канали розподілу на якому потребують значних змін – ринок Великобританії.

Останнім ми здійснювали аналіз фінансової результативності експортної діяльності підприємства, який показав, що підприємство є достатньо фінансово стійким, проте мають місце певні недоліки у питанні фінансової стійкості та рентабельності. З іншого боку структура витрат підприємства має виключно позитивну динаміку, що означає вміння підприємством реалізувати наявні кошти.

Розглянувши у третьому розділі шляхи підвищення ефективності експортної діяльності ТОВ«КАТРАН» можемо зробити висновок, що комплекс засобів, які необхідно здійснити задля підвищення ефективності експортної діяльності ТОВ«КАТРАН» є достатньо складним.

У першу чергу необхідно внести корективи до експортної моделі підприємства, особливо це стосується рентабельності маркетингової діяльності, показників моделі 4P та продуктивності персоналу.

Друга частина цього розділу присвячена пропозиціям щодо покращення структури дистрибуції підприємства. Ми висловили пропозиції щодо

покращення показників ефективності структури дистрибуції на кожному окремому ринку, де представлена компанія ТОВ«КАТРАН». Наступним кроком ми змоделювали можливий позитивний зсув в обсягах продажів кожного ринку і перевірили дані за допомогою моделювання у програмі iThink. За умови виконання усіх рекомендації прогнозується значне зростання прибутку підприємства.

Останніми ми висловлювати пропозиції щодо підвищення фінансової результативності підприємства. Завдяки комплексному аналізу ми визначили основні заходи, які має впровадити підприємство для поліпшення фінансової стійкості. Найбільш важливими, на мою думку, змінами мають бути: оптимізація товарної структури підприємства для підвищення рентабельності та залучення додаткових інвестицій для кращої фінансової стійкості та розширення діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА - Д.е.н., проф. О.Є. Кузьмін, А.В. Демчук / 2011р. - Національний університет «Львівська політехніка» - Львів
2. ТРИКОМПОНЕНТНА МОДЕЛЬ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА - Аль-Оста Салім Абдуль-Азіз, аспірант кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності / 2015р. - Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля - Луганськ
3. Формирование экспортного потенциала - Русаков И.А. / 2011р. - Вестник Саратов. гос. соц.-экон. ун-та. - Саратов
4. ФАКТОРИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА - Андришин В.П. аспірант, викладач кафедри економіки підприємства Ужгородського національного університету / 2014р. - Науковий вісник Херсонського державного університету - Ужгород
5. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА - Т.І. БОНДАРЄВА, А.І. ОСАДЧУК / 2011р. - Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «ХАІ»
6. Абалкін, Л.І. Національна економіка - Л.І. Абалкін, М.А. Атрамова, А.І. Олексіїв. / 2007р. - «Економість» - Москва
7. Внешнеэкономическая деятельность предприятия - Л.Е. Стровский, С.К. Казанцев, Е.А. Паршина и др.; под ред. Л.Е. Стровского. / 1999р. - ЮНИТИ - Москва
8. Смирнова, И.А. Основные факторы эффективности внешнеторговой деятельности предприятий - И.А. Смирнова. / 2006р. - Вестник СГСЭУ
9. Яковлев, А.И. Усовершенствование методов определения эффективности внешнеэкономической деятельности - А.И. Яковлев / 1998р. - Финансы Украины
10. Пухтаєвич, Г.О. Аналіз національної економіки - Г.О. Пухтаєвич / 2005р. - КНЕУ - Київ

11. Кузьмін, О.Є. Планування, організування та мотивування зовнішньоекономічної діяльності - О.Є. Кузьмін, А.О. Босак, Р.З. Дармиць / 2009р. - Видавництво Національного університету «Львівська Політехніка» - Львів
12. Маркетингова політика розподілу: навч. посіб. - Біловодська О. А. / 2011р. - Знання - Київ
13. ДОСЛІДЖЕННЯ ІСНУЮЧИХ КАНАЛІВ РОЗПОДІЛУ ТОВАРІВ ПІДПРИЄМСТВА - І. В. Голуб / 2013р. - Харків
14. Маркетинг - Павленко А. Ф., Войчак А. В. / 2003р. - КНЕУ - Київ
15. What Is the Average Gross Profit Margin for a Small Retail Business? - Richard Morgan, / 2010р. - Demand Media
16. Баланс підприємства "Катран" / 2017р.
17. Звіт про доходи та видатки підприємства "Катран" / 2017р.
18. Статут підприємства "Катран" / 2017р.
19. Умови по співпраці з ексклюзивними партнерами фірми "Катран" - Козаков В.В. / 2017р.
20. Економічна енциклопедія: У трьох томах /Редкол: С. В. Мочерний (відп. ред.)та ін. — К.: Видавничий центр «Академія», 2001.
21. Липчук В. В. Маркетинг: навч. пос. / В. В. Липчук, Р. П. Дудяк, С. Я. Бугіль, Я. С. Янишин. - Львів: „Магнолія 2006”, 2012.
22. Котлер Ф. Маркетинг-менеджмент: Пер. с англ. // СПб.: Питер. - 2000.
23. Лозинський В.Т., Міщук І.П. Формування сучасних систем дистрибуції товарів: проблеми теорії і практики // Логістика : [збіник наукових праць] / відповідальний редактор Є. В. Крикавський. - Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2010.
24. Руделіус В. Маркетинг / В. Руделіус, О.М. Азарян, О.А. Виноградов, Т.В. Гавриленко, Н.Ю. Глинський, Т.В. Данько та ін: Ред.-упор. О.І. Сидоренко, П.С. Редько // К.: Навчально-методичний центр «Консорціум із удосконалення менеджмент-освіти в Україні». — 2005.

25. Изекенова А. К. Маркетинговая логистика как фактор повышения конкурентоспособности предприятия // Инновационное развитие и востребованность науки в современном Казахстане, Материалы IV Международной научной конференции. – 2010.
26. Н.С. Меджибовська. Сучасні тенденції управління ланцюгами поставок // Праці Одеського політехнічного університету. – 2011.
27. Selen, W. Soliman, F. Operations in today's demand chain management framework. Journal of Operations Mangement – 2002 p.
28. Graham Buxton. Effective marketing logistics: the analysis planning and control of distribution operations . Holmes & Meier Publishers, Inc., 1975
29. Pullan, Wendy (2000) . Structure. Cambridge: Cambridge University Press.
30. Эл Райс, Джек Траут. Маркетинговые войны.
31. Про зовнішньоекономічну діяльність [Електронний ресурс] : Закон України, затверджений Верховною Радою України від 24.12.2015 Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
32. Беловодская Е.А. Формирование теоретико-методического подхода к оценке состояния маркетинговых каналов распределения на промышленных предприятиях / Е.А. Беловодская, Л.А. Сигида // Проблемы современной науки: сборник научных трудов. – Ставрополь : Логос, 2013. – №8, – С. 123-132.
33. Радченко О.А. Фактори впливу на стратегічний розвиток підприємств-виробників споживчих товарів / О.А. Радченко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – № 1. (171). – С. 156-159.
34. What Is the Average Goss Profit Margin for a Small Retail Business? Richard Morgan, Demand Media. [Електронний ресурс] - Режим доступу <http://smallbusiness.chron.com/average-gross-profit-margin-small-retail-business-22607.html>
35. Кожемякін Д.С. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СТРУКТУРИ ДИСТРИБУЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТЕРА ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ / Тези до Міжнародної науково-практичної

- конференції «Пріоритети сучасної науки» 27-28 жовтня 2017 року/ Міжнародний Центр Наукових Досліджень/ м.Київ – с.35
36. Кожемякін Д.С. ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА-ЕКСПОРТНЕРА ЛЕГКОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ / Тези до Міжнародної науково-практичної конференції «Двадцять перші економіко-правові дискусії» 31 жовтня 2017 року/ Громадська організація «Наукова спільнота»/ м.Львів – с.95
37. Економіка підприємства та маркетинг / конспект лекцій Ю.В. Лаврова – Харків, 2012.
38. Аналіз ефективності маркетингової діяльності підприємства / Лукан Олександра – Київ : Вісник КНТЕУ, 2014.
39. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту. К.: Академвидав, 2007. - 464 с.
40. Кравченко В.О. Загальний менеджмент. Конспект лекцій. – Одеса, ОДЕУ, 2012. – 170 с.
41. Якокка Ли. Кар'єра менеджера. / При участі У. Новака; Пер. с англ. Р.И. Столлера; Общ. ред. и предисл. Ю. Медведкова. – М.: Прогресс, 2006. – 384 с.
42. Закон України «Про рекламу» // Відомості Верховної Ради України. – 2008. - №18. С.132.
43. Закон України «Про захист економічної конкуренції» // Відомості Верховної Ради України. – 2001. - №12. – С.148.
44. Закон України «Про інноваційну діяльність» // Інноваційне законодавство України: повне зібрання нормативно-правових актів. - У 3-х т. / Укладачі: авт. кол.; за заг. ред. Костицького В.В. – Т.1. – К., 2003. - С.35-55.
45. А.В. Гуренко Маркетинг. Конспект лекцій. – Донецьк, 2012. – 80 с.
46. Босак А.О. Неокласичні теорії міжнародної економіки: проблеми методології та напрями розвитку / А. О. Босак, О. Ю. Переста // Вчені

- записки університету "КРОК". Серія : Економіка. - 2013. - Вип. 34. - С. 171-178.
47. Кадрове забезпечення діяльності підприємства в умовах розвитку міжнародної конкурентоспроможності / Р. З. Дарміць, Г. П. Горішна // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - 2013. - № 778. - С. 26-34.
48. Легка промисловість України: реалії та перспективи розвитку : експертно-аналітична доповідь / [І. М. Грищенко, Т. Л. Ізовіт, А. В. Курганський та ін.]. — К. : КНУТД, 2015. — 80 с.
49. Бородиня О. Легка промисловість України / О. Бородиня // Легка промисловість. – 2014. – N 1. – С. 3–7.
50. Технологічна модернізація промисловості України / за ред. д. е. н. Л. І. Федулової; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2008. – С. 127.
51. Успішний експорт до Європейського Союзу. Практичний посібник для малих і середніх підприємств в Україні / У. Конст, В. Коруд, В. Мотиль та ін. ; [пер. з нім. К. Поліщук ; літ. ред. О. Федунь ; Львів. торг.-пром. палата]. – Л. : [б. в.], 2012. – 80 с.
52. Липчук В. В. Маркетинг: навч. пос. / В. В. Липчук, Р. П. Дудяк, С. Я. Бугіль, Я. С. Янишин. - Львів: „Магнолія 2006”, 2012. - 456с
53. Скібіцький О. М. Організація бізнесу. Менеджмент підприємницької діяльності: навч. посіб. / О. М. Скібіцький, В. В. Матвеев, Л. І. Скібіцька. — К. : Кондор, 2011.
54. Словник фінансово-правових термінів / за заг. ред. д. ю.н., проф. Л. К. Воронової. – 2-е вид., переробл. і доповн. – К.: Алерта, 2011– 558 с.
55. Ілляшенко С.М. Теоретико-методичні засади товарної інноваційної політики підприємства / С.М. Ілляшенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. - 2011. - №2. - С. 13-26.
56. Оксана Дутчак. Продуктивність праці та пастка дешевої робочої сили // Спільне. — 26.02.2016

57. Державне регулювання інвестиційного процесу в умовах функціонування ринку цінних паперів : монографія / П. О. Куцик, М. Я. Вірт, І. В. Гончарук та ін. ; [за заг. ред. П. О. Куцика] ; Львів. комерц. акад. – Львів : Растр-7, 2014. – 296 с. : іл. – Бібліогр.: с. 236-254
58. Інвестування : підручник / М. І. Крупка, Д. В. Ванькович, Н. Б. Демчишак, Я. Б. Дропа, В. М. Коваленко, М. І. Кульчицький; ред.: М. І. Крупка; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. - Львів, 2014. - 452 с. - Бібліогр.: с. 434-442.
59. О. Решота. Становлення внутрішнього ринку Європейського Союзу: передумови та особливості - Демократичне врядування. Науковий вісник Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. - 2012 р. - вип. 9.
60. М. А. Миронова. Економічний і валютний союз ЄС // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К: Знання України, 2004 — Т.1 — 760с. ISBN 966-316-039-X
61. Статистичний звіт щодо стану легкої промисловості України [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.ukrstat.gov.ua/>